

Рецензія на дисертацію
Зайкової Лілії Миколаївни на тему:
«Адаптація законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність проведеного Л.М. Зайковою дослідження проблеми адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу не викликає сумніву. З огляду на сучасний розвиток вітчизняної правової доктрини, досить широко дисертантом розглянута проблема управління у сфері забезпечення вимог екологічної безпеки в Україні. В умовах реалізації Стратегію державної екологічної політики України на період до 2030 року, Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. особливої актуальності набуває питання перерозподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади в частині вирішення проблеми поводження з відходами. Автором визначені напрями забезпечення адаптації законодавства України про відходи до законодавства ЄС. Наведені обставини зумовлюють актуальність теми дисертації, її важливе теоретичне та практичне значення щодо подальшого розвитку адміністративного права, теорії та практики правозастосування в Україні.

Проаналізувавши зміст матеріалу, слід відмітити, що в цілому дисертаційна робота містить правові, теоретичні та організаційні засади досліджуваної теми, що базується на ретельному аналізі законодавчого масиву, практики діяльності системи суб'єктів публічної адміністрації, що мають повноваження, пов'язані з використанням техногенних відходів в Україні та в зарубіжних країнах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Рецензування дисертаційного дослідження Л.М. Зайкової дозволило зробити, що воно є структурованим та ґрунтується на результатах аналізу значної кількості

нормативно-правових актів, наукового доробку загальної теорії держави і права, конституційного, адміністративного, господарського права, а також наукових праць, присвячених окремим питанням адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу. Дисертація Л.М. Зайкової визначається як комплексне дослідження, що визначається наявним послідовним підходом до висвітлення його об'єкту та предмету, досягнення реалізації цілей та задач.

Належний ступінь наукової обґрунтованості та практичної цінності результатів виконаного дослідження, що в концентрованому вигляді знайшли відображення у сформульованих здобувачем наукових положеннях, висновках і рекомендаціях, забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень; застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єкту, предмету, меті і задачам дослідження; використанням сучасних досягнень юридичної науки та широкої джерельної бази дослідження; здійсненням апробації основних концептуальних ідей і положень дослідження. Вдалий вибір методів дослідження, аналіз і синтез наукової літератури, нормативно-правових актів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження нормативних-правових засад адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу, дозволили успішно розв'язати поставлені задачі.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертанткою нових знань, що заповнюють деякі прогалини в адміністративному та господарському праві України, але й їх практичною витребуваністю на сучасному етапі, зокрема для вдосконалення чинного національного законодавства в тій його частині, що стосується нормативного регулювання забезпечення адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу. Проведена авторкою науково-

дослідна робота є результатом її власних напрацювань, вдалою спробою визначення напрямів адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу.

Основні положення роботи знайшли відображення у 8 наукових працях, з них 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, в тому числі 1 науковій статті, що індексується у міжнародній науково-метричній базі Web of Science, та у 4 матеріалах і тезах доповідей на наукових міжнародних конференціях.

Здійснення аналізу дисертаційного дослідження та наукових публікацій дає підстави стверджувати про встановлення факту належної обґрунтованості результатів дисертації Л.М. Зайкової в галузі екологічного, господарського та адміністративного права як для теоретичного, так і практичного застосування в межах досягнутих авторкою мети та завдань, що є свідченням його високого наукового рівня, що підтверджується в тому числі відповідністю обсягу наукових публікацій, що висуваються відповідно до чинного законодавства України.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна дослідження конкретизується в найважливіших положеннях, висновках і пропозиціях. Серед них, можна виділити наступні.

Так, здобувачка у підрозділі 1.1 встановлення сутності відходів як об'єктів правовідносин обґрунтувала власний підхід до здійснення класифікації за підставами виникнення та характером здійснюваної діяльності на відходи, які є: залишками сировини, матеріалів, напівфабрикатів, тощо, утвореними в процесі виробництва продукції або виконання робіт і втратили цілком або частково вихідні споживчі властивості (відходи виробництва; відходи розкривних і супутніх гірничих порід, що видобуваються у процесі розроблення родовищ корисних копалин; відходи залишкових продуктів збагачення та інших видів первинної обробки сировини (шлам, пил, відсів тощо); відходами, утвореними в термічних, хімічних та інших суміжних процесах; залишковими продуктами

сільськогосподарського виробництва (у т. ч. тваринництва), лісівництва і лісозаготівель; бракованою, некондиційною продукцією усіх видів економічної діяльності або продукцією, забрудненою небезпечними речовинами і не придатною до використання; неідентифікованою продукцією, застосування (експлуатація) або вживання якої може спричинити непередбачені наслідки, у т. ч. мінеральні добрива, отрутохімікати, інші речовини; відходами споживання, в тому числі біовідходи та побутові відходи; осадами очисних промислових споруд, споруд комунальних та інших служб; медичними відходами; радіоактивними відходами.

Обґрунтованим є висновок Л.М. Зайкової, що сучасний стан нормативно-правове регулювання поводження з відходами в Україні вимагає застосування та адаптація Директиви 2008/98/ЄС про відходи, де закріплено пріоритетність запобігання утворенню, підготовка до повторного використання, перероблення або інший тип утилізації відходів й лише в останню чергу (підрозділ 1.2).

Як практично затребувана може бути охарактеризована складова дослідження Л.М. Зайкової присвячена проблематиці здійснення характеристики системи суб'єктів реалізації законодавства про відходи (с. 69-82). Систему суб'єктів публічного адміністрування у сфері управління відходами авторкою структуровано на: органи загальної компетенції; органи спеціальної компетенції; органи міжгалузевої компетенції. Визначено, що досягнення оптимізації управління відходами залежить від успішності процесів демонополізації послуг із транспортування відходів, їх роздільного збирання та рецклінгу, виконання яких у сучасних умовах покладається на житлово-комунальні господарства як носіїв сукупності делегованих державними місцевими адміністраціями повноважень.

В дисертації містяться ряд інших положень, висновків та пропозицій, за умови запровадження яких до національного правового простору буде вирішено ряд важливих задач теоретичного та практичного спрямування, що є ознакою цілісності, завершеності та значимості наукової новизни отриманих результатів дослідження Л.М. Зайкової.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Рецензоване дослідження базується на аналізі та характеристиці вагомих, ґрунтовних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних представників конституційного права, адміністративного права та процесу, екологічного та природоресурсного права, фінансового права, присвячених проблематиці адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу.

Нормативну основу дисертаційного дослідження складає Конституція України, система законодавчих актів України, сукупність міжнародних договорів та актів, як імplementовані Верховною Радою України, так і інші юридичні акти ЄС, сукупність підзаконних нормативно-правових актів, що складається із постанов Верховної Ради України, указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, нормативних актів центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, що регулюють поведінку та управління відходами в Україні, а також визначення напрямів та змісту адаптації законодавства України до законодавства ЄС у досліджуваній сфері. У роботі висвітлено позитивний досвід формування дохідної частини місцевих бюджетів таких зарубіжних країн, як Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща та інші (розділ 3).

Джерелами фактичного матеріалу є результати власних досліджень, інформаційні дані центральних органів виконавчої влади, Єдиного реєстру судових рішень України.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, з точки зору логіки та методології наукового дослідження. Їхньому отриманню передувала значна робота з аналізу нормативних актів, вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, в яких висвітлюються проблеми адаптації

законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу. Високий ступінь вірогідності та наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням значного обсягу літературних джерел, узагальнених практичних матеріалів й відповідних наукових методів. Авторка методологічно правильно підходить до визначення меж дослідження, визначаючи як межі предмету адміністративного права, так і виділення в цих межах встановлення напрямів адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу. Крім того, авторка демонструє добре володіння формально-юридичним, системно-структурним та структурно-функціональним методами наукового пізнання, прийомами логічного аналізу і синтезу тощо.

Обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційної роботи Л.М. Зайкової обумовлюється належним і достатньо якісним підбором емпіричної бази дослідження. Автором досліджені десятки нормативно-правових актів і значна кількість наукових джерел. До факторів, що обумовлюють достовірність та обґрунтованість дослідження необхідно віднести і досить вдало обрану структуру дисертації, яка відображає логіку викладу змісту дисертації, що дозволило Лілії Миколаївні сформулювати низку важливих наукових положень, пропозицій, висновків та рекомендацій. Таким чином, висунуті авторкою задля досягнення поставленої мети завдання виконані на належному методологічному рівні, що є підтвердженням оволодіння Л.М. Зайкової методологією наукової діяльності.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані у дисертації пропозиції і висновки можуть бути використані у: науково-дослідній сфері як основа для подальшого проведення теоретичного пошуку щодо адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу; у правотворчій роботі – для підготовки й уточнення ряду законодавчих та підзаконних актів України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу; у навчальному процесі – при організації навчального процесу із

викладання та здійснення підготовки навчально-методичного комплексу з дисциплін «Екологічне право», «Адміністративне право та процес», «Господарське право та процес»; у правозастосовній діяльності – для вдосконалення процесів адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Л.М. Зайкової на тему «Адаптація законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу» має структурований комплексний характер, що відповідає вимогам, викладених у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти та науки України, зокрема, положенням Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація Л.М. Зайкової складається із анотації, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (216 найменування) та чотирьох додатків, загальним обсягом - 24216 сторінок, з яких основний текст становить 143 сторінки.

В анотації рецензованого дослідження, виконаного Л.М. Зайковою, викладено його положення наукової новизни, досягнуті висновки та пропозиції із встановлення напрямів адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність здійсненого дослідження, визначає його об'єкт, предмет, мету та завдання, окреслює зв'язок дисертаційного дослідження із науковими програмами, планами, темами. Також положення вступу дисертації Л.М. Зайкової містять у своєму змісті

обґрунтування джерельної та теоретичної бази здійснених наукових пошуків, оприлюднення методології наукового пізнання, що дозволило її авторці досягти виконання поставленої мети та наукових завдань.

У першому розділі «Теоретичні та нормативні засади регулювання діяльності із поводження з відходами» Л.М. Зайкова обґрунтована, що відходи мають визнаватися майном, задля управління яким їх власник наділений не лише сукупністю майнових прав, але і встановленими обов'язками, що полягають у створенні умов із запобігання їх утворення, оптимізації процесів роздільного збирання та обігу, використанні у якості вторинного сировинного матеріалу. Визначено низький рівень здійснення державної політики України та національних стратегічних програм із реформування системи управління відходами та поводження з ними, що характеризується наявним рециклінгом відходів лише у межах 5-7% переробки.

У другому розділі «Реалізація законодавства про відходи» встановлено, що в умовах сьогодення адаптація законодавства України у сфері поводження із відходами до законодавства ЄС характеризується наявністю нормативних прогалин із врегулювання здійснення ряду адміністративних процедур (зокрема, відсутнім є механізм ліцензування провадження господарської діяльності з переробки побутових відходів та їх захоронення). Авторкою аргументовано доцільність переходу від домінуючого застосування кількісних показників здійснення адміністративних процедур у сфері управління відходами в Україні, що полягають у «дотриманні графіка вивезення побутових відходів, дотримання правил надання послуг з поводження з побутовими відходами, дотримання вимог законодавства щодо надання послуг з вивезення побутових відходів» (ст. 25 Закону України «Про житлово-комунальні послуги») до застосування якісних показників утилізації відходів, що мають виявлятися у їх роздільному збиранні, що має контролюватися передусім суб'єктом господарювання, який забезпечує надання житлово-комунальних послуг.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Водночас схвально оцінюючи дисертаційне дослідження Л.М. Зайкової, не можна обійти увагою її певні дискусійні положення.

1. В якості зауваження рецензованого зауваження необхідно відзначити доцільність посилення емпіричної бази дослідження. Так, наприклад, було б доцільно здійснити авторське соціологічне опитування з проблематики поводження з відходами серед представників населення Дніпропетровської, Запорізької, Харківської областей;

2. В межах здійсненого дослідження авторіві необхідно було визначити критерії відмежування техногенних відходів, техногенних родовищ корисних копалин та техногенно-мінеральних утворень, та обґрунтувати специфіку процесу адаптації законодавства з питань використання таких об'єктів;

3. Авторкою вживається в аспекті визначення функціонального спрямування діяльності із адаптації законодавства України про відходи до законодавства ЄС необхідність забезпечення вимог екологічної безпеки. При цьому необхідно підкреслити, що категорія «екологічна безпека» нормативно відповідно до чинного законодавства України не визначається. Отже, в межах рецензованого дослідження було б бажано обґрунтувати авторський підхід до встановлення змісту такої категорії, що визначає функціональне спрямування процесу адаптації законодавства України про відходи до законодавства ЄС.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, виконаного Л.М. Зайковою, лише спонукають до подальшої наукової дискусії за темою дослідження.

Вивчення результатів дисертаційного дослідження дає можливість стверджувати, що дисертація Л.М. Зайковою є самостійною, завершеною науковою працею, в якій запропоновано оригінальний авторський погляд на проблематику встановлення напрямів адаптації законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що дисертаційне дослідження **«Адаптація законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу»** є завершеною науковою працею,

в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що полягає в комплексному аналізі стану та визначенні перспектив забезпечення ефективності здійснення управління з відходами. Робота відповідає вимогам, які закріплені у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – **Зайкова Лілія Миколаївна** – на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

завідувач кафедри
цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор

О.В. Пушкіна

Підпис О.В. Пушкіної завіряю:
вчений секретар Вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Т.М. Калюжна